

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ УРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

Авторки розглядають результати узагальнювально-впроваджувального етапу дослідження щодо сформованості просоціальної поведінки підлітків. У центрі уваги дослідниць динаміка оцінки виховного потенціалу технологій у формуванні просоціальної поведінки та самооцінки готовності педагогів до впровадження виховних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій.

Ключові слова: *діагностичний інструментарій, заклад загальної середньої освіти, підлітки уразливих категорій, просоціальна поведінка, технології формування просоціальної поведінки.*

Аналіз результатів прикладного дослідження “Технології формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій у загальноосвітніх навчальних закладах”, здійсненого науковцями лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України упродовж 2017-2019 рр., дозволив визначити підлітків уразливих категорій як осіб 11–15 років, які за обтяжливих обставин свого життя швидше від однолітків піддаються дії негативних факторів оточуючого середовища, що може спричиняти нерозуміння ними значущості соціальних цінностей і правових норм, несформованість навичок асертивності, вмінь конструктивної взаємодії, прагнень брати участь у благодійній діяльності. Водночас дані дослідження засвідчили, що саме для таких підлітків особливо важливим є формування просоціальної поведінки у міжособистісній і міжгруповій взаємодії [3], що зумовлює необхідність постійної уваги педагогів до її формування в учнів, упорядкування певних маркерів-орієнтирів її сформованості, добору й осучаснення діагностичних методик, які допоможуть забезпечити відстеження динаміки цих процесів.

Враховуючи соціально-психологічні особливості підлітків уразливих категорій, на констатувальному етапі експерименту нами було запропоновано на ресурсі Google Forms узагальнений діагностичний інструментарій – експрес-методику дослідження сформованості просоціальної поведінки, що складалась із анкет “Просоціальна поведінка очима учнів”, “Просоціальна поведінка очима

педагогів” та анкети “Організаційно-технологічне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків” [2]. Ця методика дала можливість з’ясувати проблемні сфери у формуванні просоціальної поведінки підлітків, а саме: невміння поводитись у конфліктній ситуації (більше половини опитаних учнів) та відмовитись від шкідливих пропозицій (більше третини), наявність знущань і принижень у школах (на думку приблизно 40% опитаних), недостатність мотивації до просоціальних вчинків та обмеженість проявів просоціальної поведінки у життєдіяльності підлітків, зокрема, у стосунках взаємодопомоги і співучасті з іншими людьми. Окрім того, результати математичної обробки даних засвідчили сталий рівень сформованості за критерієм знання про феномен просоціальної поведінки – в середньому у 73% учнів; за критерієм позитивного ставлення до просоціальних взаємин – у 60,8%; натомість, за критерієм реального здійснення просоціальних вчинків – лише у 38%. За результатами опитування педагогів було виявлено необхідність акцентувати на питаннях науково-методичного забезпечення формування просоціальної поведінки учнів у закладах загальної середньої освіти та підвищувати рівень поінформованості педагогів щодо технологій формування просоціальної поведінки учнів упродовж формувального етапу експерименту.

Освітнє середовище віддавна вважається науковцями сприятливим для моделювання і здійснення виховних впливів на особистість. Цільовими орієнтирами впровадження технологій формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій у практику експериментальних закладів загальної середньої освіти стали наукові дороговкази академіка І. Беха: “Кожну виховну технологію у її практичному процесуальному розгортанні доцільно розглядати як задачу, що спільно розв’язується вихователем і вихованцями” [1, с. 79]. Відповідно до програми формувального експерименту закладам освіти для впровадження було запропоновано добірку методичних описів можливих форм і технологій: тренінгову (тренінг “Підготовка педагогів до впровадження тренінгової технології” та ін.); ігрові (ігри “Таємний приятель”, “Слідопит”, “Закони дружби”, “Відновлюємо гармонію разом” та ін.); арт-технології

(публіцистичні вистави “Хвилина на самотність”, “Країна ввічливості і доброти” за казками В. Сухомлинського, “Крила” за твором “Сповідь метелика” Я. Корчака, драматична вистава “Полліанна” за романом Е. Портер, вистави форум-театру “Засіб від нудьги”, “Важкий день”, “Якось у школі” та ін.); інформаційно-комунікаційні технології (web-кейс для учнів “Після школи”, web-квест для вчителів “Що таке просоціальна поведінка”, сторітелінг “Бумеранг добра”, QR-коди до добірки відео-роликів і мультфільмів з проблеми просоціальності); технології мережевої взаємодії (обмін досвідом на освітній платформі autta@org.ua, тематична група на Facebook “Разом творимо добро”).

Результати повторного опитування на узагальнювально-впроваджувальному етапі дослідження за зазначеною експрес-методикою засвідчили наступні зміни:

Найбільше зростання спостерігається у впровадженні театральної (із 31,9% до 53,2%) і проектної технологій (із 62,5% до 71,4%). До прикладу, просоціальні проекти щодо облаштування пришкольньої території Комунального закладу загальної середньої освіти І–ІІІ ступенів №3 Жовтководської міської ради перемогли на конкурсі проектів місцевого самоврядування. Щодо театральної технології зазначимо, що великою популярністю в учнів та вчителів користувалися публіцистичні вистави і вистави форум-театру, досвід упровадження яких висвітлювався у місцевій пресі та на заходах всеукраїнського рівня.

Стало затребуваними за свідченнями педагогів експериментальних закладів залишаються особистісно-орієнтована технологія (79,4%) та інформаційно-комунікаційна (78%), третє і четверте місця за кількістю впроваджень посідають ігрова та тренінгова технології (відповідно 75% і 67,9%), які показали невеличкий приріст.

Зафіксовано позитивну динаміку готовності педагогів до впровадження виховних технологій у формуванні просоціальної поведінки (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка самооцінки готовності педагогів до впровадження виховних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій

№ п/п	Назва технологій	% до	% після
1.	Ігрові	48,0	64,5
2.	Інформаційно комунікаційні	42,1	69,1
3.	Театральні	23,6	49,8
4.	Тренінгові	36,2	57,3
5.	Проектні	43,1	54,8

Оцінки педагогами виховного потенціалу зазначених вище технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків розподілились наступним чином (табл. 2):

Таблиця 2.

Оцінка виховного потенціалу технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків

№ п/п	Назва технології	% до	% після
1	Особистісно орієнтовані	72,5	79,8
2	Ігрові	47,9	61,3
3	Інформаційно-комунікаційні	41,7	67,2
4	Тренінгові	35,6	49,5
5	Театральні	23,6	71,3

Таким чином, упровадження технологій формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій у практику закладів загальної середньої освіти дозволило зробити освітній процес модерним і цікавим, створило сприятливі умови для інтеріоризації підлітками соціально значущих норм і цінностей, посилення прагнень конструктивно вирішувати міжособистісні суперечності і бажань долучатися до обговорення та розв'язання різних складних для підлітків життєвих ситуацій, активізації процесів рефлексії, самоконтролю й самовиховання; стимулювало їх до обрання моделей просоціальної поведінки та до самостійного й усвідомленого вибору просоціальної життєвої позиції.

Література

1. Бех, І. Д. (2018). Особистість на шляху до духовних цінностей. *Монографія*. Київ – Чернівці: «Букрек».

2. Кириченко, В. І., Нечерда, В. Б., & Єжова, О. О. (2018). Стан сформованості просоціальної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти. *Педагогіка і психологія*. 4(101). 37-44.

3. Кириченко В. І., Єжова, О. О., Нечерда, В. Б., Тарасова, Т. В., & Демянчук, О. Л. (2016). Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Монографія*. Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф».

Кобилянська Ю.І., м. Київ

PHENOMENON OF IDENTITY IN NATIONAL-CULTURAL DIMENSION

National identity is a subject of constant responses in modern society, while globalization brings distinct threat to national cultures. The national culture is common treasure for the citizens of our country and must be protected in all possible ways. The young generation should be attracted to our national identity, cultivating national self-identification and the strong respect to other cultures, thus creating positive attitude towards other cultures and nations. This paper aims at analyzing various scientific approaches to determination of national identity phenomenon components.

Національна ідентичність знаходить постійний відгук в сучасному суспільстві, в той час як глобалізація являє собою суттєву загрозу національним культурам. Національна культура – є спільним скарбом громадян України та потребує захисту на всіх можливих рівнях. Молоде покоління повинне відчувати прихильність до своєї національної ідентичності, культивуючи національну самоідентифікацію та повагу до інших культур, таким чином створюючи позитивне ставлення до інших культур та націй. В цій статті проаналізовано різні наукові підходи щодо феномену національної ідентичності та її компонентів.

Key words: *National identity, national cultures, national self-identification.*

The controversial and complex phenomenon of national identity is not a new issue in Ukraine. It can be marked by two strong forces: the national language and the national culture, which have been the significant factors in constructing the Ukrainian nation throughout its history. Identity is a vivid phenomenon; it presupposes the interaction between individual, society and culture. Cultural diversity influencing local national identities alongside with global universal culture create the inner conflict of self-identity in the dimension of national culture.

Globalization, transnational identity, increasing influence of western values and norms, impact of English as lingua franca disintegrate the Ukrainian national culture, integrate it into “a global village” and result in a globally homogeneous culture.